

รู้ไว้ไกลไทย

ตอน “ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย”

“ระบบอุปถัมภ์” เป็นระบบความสัมพันธ์ของคน ๒ ฝ่ายซึ่งมีความไม่เท่าเทียมกัน ฝ่ายที่อยู่เหนือกว่า คือ ผู้ที่มีทรัพยากรมากกว่าหรือมีอำนาจมากกว่าจะอยู่ในฐานะอุปถัมภ์ ฝ่ายที่อยู่ต่ำกว่า คือ ผู้ที่มีทรัพยากรน้อยกว่าหรือมีอำนาจน้อยกว่าจะเป็นผู้รับอุปถัมภ์ ต่างฝ่ายต่างมีการแสวงหาแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กันในลักษณะต่างตอบแทนตามเงื่อนไขที่มีต่อกัน ซึ่งระบบอุปถัมภ์มีชื่ออื่นที่มีความหมายใกล้เคียงกัน เช่น ระบบซุบเลี้ยง ระบบเส้นสาย ระบบเลือกที่รักมักที่ชังหรือระบบคนพิเศษ ระบบวงศาคณาญาติหรือระบบเล่นพรรคเล่นพวก เป็นต้น

ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย เกิดจากพื้นฐานทางวัฒนธรรมของสังคมไทยและค่านิยมของสังคมไทย ในความคิดแบบศักดินาซึ่งมักจะตีค่าของคนจากการเป็นผู้มีทรัพย์สินเป็นคนร่ำรวย เป็นผู้มีฐานะทางสังคมหรือการศึกษาสูง รวมไปถึงพฤติกรรมที่นิยมการเคารพยกย่องและอยากห้อมล้อมใกล้ชิดกับผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจนิยมการประจบสอพลอชอบยัดยัดตัวบุคคลมากกว่าหลักการและเหตุผล ซึ่งไม่ได้คำนึงถึงหลักคุณธรรมและจริยธรรม

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์แบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย คือ ค่านิยมของสังคมไทยในเรื่อง “ผู้ใหญ่ ผู้น้อย” “การให้ การขอความช่วยเหลือ ความคุ้มครอง” “การฝากเนื้อฝากตัว” กับผู้ใหญ่หรือผู้มีฐานะสูงกว่า เมื่อผู้น้อยไปหาผู้ใหญ่จะมีของกำนัล เพื่อให้ผู้ใหญ่ให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่ตนเองต้องการ สังคมไทยจึงเป็นสังคมที่เน้นและยอมรับความแตกต่างในเรื่องฐานะของบุคคล รากฐานของสังคมไทยมิใช่สังคมที่เชื่อว่าเกิดมาเสมอกัน แต่เป็นสังคมที่เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม ทำให้มีการกำหนดช่วงชั้นทางสังคมไว้ให้ผู้ที่อยู่ในฐานะสูงถือว่าเป็นผู้มีบุญ ผู้อยู่เบื้องล่างเป็นผู้มีกรรม ทำให้ต้องวิ่งเข้าหาผู้มีบุญที่มีอำนาจเพื่อให้ความช่วยเหลือตน

ระบบอุปถัมภ์ในแวดวงของราชการ ยังคงมีอยู่อย่างชัดเจน เช่น ระบบพรรคพวกที่เป็นการแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันของผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ ระบบอุปถัมภ์ที่เกิดขึ้นในองค์กรต่างๆ ถ้ามีการใช้ระบบอุปถัมภ์เพื่อประโยชน์ส่วนรวมแล้วก็เป็นประโยชน์และช่วยแก้ไขสถานการณ์บางอย่างได้ เช่น การใช้ประโยชน์ในการประสานการปฏิบัติราชการกับหน่วยอื่นๆ เป็นต้น แต่ปัจจุบันกลับไม่เป็นเช่นนั้น

ระบบอุปถัมภ์ถูกนำมาใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตนเป็นส่วนใหญ่ เช่น การใช้ระบบอุปถัมภ์เพื่อการแต่งตั้งโยกย้ายให้ได้รับตำแหน่งที่สูงขึ้นทำให้มีอำนาจมากขึ้น หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งที่จะแสวงหาผลประโยชน์เข้าตัวได้มากขึ้น เป็นต้น

ค่านิยมสังคมไทย

ค่านิยม (Value) : แนวความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ และความต้องการของกลุ่มคนในสังคม ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ดีและมีคุณค่าแก่การนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เป็นมรดกทางความคิดและเป็นพื้นฐานของการเกิดขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม

อดีต	ปัจจุบัน
ยึดมั่นใน พระพุทธศาสนา ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม	“เงิน” หรือความมั่งคั่งของบุคคลเป็นสิ่งสำคัญ
เชื่อเรื่องวิญญาน ภูตผีปีศาจ เชื่อถือโชคกลาง	“อำนาจ” เป็นสิ่งที่คนทุกๆ ไปมักปรารถนาเพราะนำมาซึ่งเงินทอง ทรัพย์สิน สิ่งของทางวัตถุ การยอมรับ การยกย่องนับถือ
ยกย่องระบบศักดินา นิยมอำนาจและบารมี ต้องการเป็นที่ยอมรับของสังคม	“ความอาวุโส” นับถือและยกย่องผู้มีตำแหน่งและฐานะทางสังคมหรือราชการ ถือว่าผู้มียุ่ อายุมาก ทำงานมานานมีประสบการณ์ในชีวิต เป็นผู้รอบรู้และเข้าใจโลก
เคารพผู้อาวุโส	“ความใจกว้าง” ไม่ตระหนี่เหนียวแน่นเป็นคนกว้างขวางใจบุญสุนทาน
มีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ พึ่งพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่	“เจ้านาย” มียศถาบรรดาศักดิ์ การได้รับแต่งตั้งให้มีเกียรติและตำแหน่งในสังคมการทำงานเบาหรือมีอาชีพที่ต้องนั่งโต๊ะ
ยึดมั่นในจารีตประเพณี	“ความกตัญญูรู้คุณ” คนที่กตัญญูรู้คุณคนเป็นคนที่ได้รับความรักและยกย่องว่าเป็นคนดีในสังคม
ชอบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน	“ผู้มีความรู้” มีการศึกษาสูง มีปริญญาสูงเป็นเรื่องที่คนไทยถือว่ามีความเกียรติ สังคมยอมรับให้เกียรติ ให้ตำแหน่ง ทำให้มีฐานะทางสังคมเหนือคนอื่น

ในตอนต่อไป กสป. จะขอนำเสนอ “ระบบราชการไทย ลักษณะและวิธีการที่ทำให้เกิดระบบอุปถัมภ์”

กองส่งเสริมจริยธรรมและป้องกันการทุจริต กรมทางหลวงชนบท
NO.๒๐ วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑